

ZAPIS BESED Z VEZAJEM

Spoznali smo že, da tvorjenke, ki so sestavljene iz **enakovrednih besed**, zapisujemo z vezajem (glej tudi »Zapis tvorjenk – z vezajem ali brez«). Vezaj pa uporabljamo tudi **pri drugih zapisih**, ki jih bomo spoznali v tem gradivu. Poglejmo si nekaj primerov.

Zdravniki svetujejo, da vsak dan dodajamo D-vitamin.

Si že bil v ljubljanskem NUK-u?

Društvo bo prihodnjo soboto praznovalo 100-letnico obstoja.

Prvi sklop, ki si ga bomo podrobneje pogledali, je zapis besed, ki vsebujejo **število**, **veliko začetnico**, **kratico** ali **simbol**. Da ločimo te »posebne« znake od preostanka besede, vsem pišemo vezaj. Poglejmo si še nekaj primerov.

V pomarančah je veliko C-vitamina.

V pomarančah je veliko vitamina C.

Ali ste se v šoli že učili o α -žarkih?

Ali ste se v šoli že učili o žarkih α ?

Na zabavi je bilo polno 8-letnikov.

Na zabavi je bilo polno osemletnikov.

Oče je kupil nov TV-sprejemnik.

Oče je kupil nov televizijski sprejemnik.

Kaj opaziš? Pri vsakem primeru smo uporabili **dva različna zapisa**. V prvem, tretjem, petem in sedmem primeru smo na začetku besede uporabili **veliko črko**, **simbol**, **število** ali **kratico**. Kot smo omenili, v teh primerih besedo zapišemo **z vezajem**. Pri drugem in četrtem primeru smo veliko črko ali simbol zapisali **na koncu**, za samostalnikom. V teh primerih **ne uporabimo vezaja**, temveč črko oz. simbol od samostalnika ločimo s **presledkom**. V šestem in osmem primeru pa smo število oz. kratico izpisali **z besedo**. Besedo **osemletnik** smo zapisali **skupaj**. Če ponovimo pravilo iz prejšnje teme, imamo zvezo **nadrejene** in **podrejene besede**, zato besedo **zapišemo skupaj**. Pri **televizijskem sprejemniku** pa imamo zvezo **pridevnika in samostalnika**, ki ju ločimo s **presledkom**.

Zapomni si: če je na prvem mestu število, simbol, velika črka ali kratica, besedo zapišemo z vezajem.

Vežaj uporabljamo tudi pri **sklanjanju kratic**. Kratice so po navadi zapisane s **samimi velikimi črkami**, ko jih sklanjamo, pa uporabimo **vežaj** in **končnico**. Pri tem velja nekaj pravil. Poglejmo si par primerov.

Včeraj smo šli v ZD Nova Gorica.

Mama dela v ZD Nova Gorica.

Mama dela v ZD-ju Nova Gorica.

Si že bil v ljubljanskem NUK-u?

Vse članice OZN-a/OZN-ja sodelujejo pri razpravah.

Na sestanku ni bilo vseh držav Nata.

Kaj opaziš? V prvem primeru je kratica ZD (zdravstveni dom) v **četrem sklonu**, oblika pa se ne razlikuje od imenovalnika, zato tudi **ne uporabimo vežaja**. Poved lahko preberemo na dva načina – da **kratico** črkujemo ali jo **povemo z besedami** (ZD ali zdravstveni dom). V drugem in tretjem primeru pa smo uporabili **peti sklon**. V drugem smo zapisali samo kratico, v tretjem pa smo kratici dodali **vežaj** in **končnico**. Vidimo torej, da imamo pri kraticah dve možnosti – lahko jih **sklanjamo** ali **ne**. Poglejmo si še peti primer, kratico OZN. Kaj opaziš? Tukaj imamo **dve obliki sklanjanja kratice**. Končnica je odvisna od tega, kako **kratico izgovorimo**. Kratico lahko črkujemo tako, da **soglasnikom** dodajamo **samoglasnike**, na primer /o ze en/. V tem primeru bomo kratici OZN dodali končnico **-a**. Drugi način pa je, da pri izgovorjavi soglasnikov uporabljamo **polglasnik** (to je glas, ki ga slišimo pri izgovoru črke e v besedi pes), izgovorimo torej /o zə nə/. Pri tej obliki uporabimo **končnico -ja**. Zadnji primer je zanimiv. Kratico NATO smo zapisali in sklanjali **kot običajno besedo** (samo prva črka z veliko začetnico, na koncu pa končnica -a). To naredimo v primeru, ko imamo **daljše kratice**, ki jih **ne črkujemo**, vendar izgovorimo kot besedo, torej /nato/ in ne /en a te o/.

Zapomni si: ko sklanjamo kratice, uporabimo vežaj in končnico. Končnica je odvisna od tega, kako kratico izgovorimo.

Tretji sklop besed, ki jih zapisujemo z vezajem, so besede s **ponovljeno drugo sestavino**. V teh primerih zadnjega dela besede velikokrat ne izgovorimo, ker se ponovi pri naslednji besedi. V tem primeru zapišemo **samo prvi del besede**, nato pa **vezaj**. Poglejmo si nekaj primerov.

Pozornost moramo posvečati tako pod- kot nadpovprečnim učencem.

V hotelu lahko izberete eno- ali dvoposteljno sobo.

V obeh primerih imamo po **dve besedi z enako sestavino**. Da je ne ponavljamo, pri prvi zapišemo **samo en del**, za njim pa **vezaj**. Prvi primer torej pomeni podpovprečnim in nadpovprečnim, drugi pa enoposteljno in dvoposteljno.

Gotovo si že opazil, da se vezaj uporablja tudi pri **lastnih imenih**. Če ima oseba **dva priimka** (prvotnega in prevzetega) vmes pišemo **nestični vezaj**. To pomeni, da imamo **na obeh straneh presledek**. Enako je pri zapisu **imena in vzdevka** in pri zapisu **občin oz. dežel**, ki so nastale iz **dveh naselij**. V teh primerih **sklanjamo obe besedi**. Poglejmo si par primerov.

Mesto se nahaja v Furlaniji - Julijski krajini.

Učiteljici je ime Marta Novak - Ogorevc.

Delo je napisal Lovro Kuhar - Prežihov Voranc.

Kot vidiš, smo v prvem primeru **sklanjali obe imeni** – Furlanijo in Julijsko krajino. Ime smo zapisali z **nestičnim vezajem**. Nestični vezaj smo uporabili tudi pri zapisu **dveh priimkov** (drugi primer) in zapisu **imena in vzdevka** (tretji primer).

Zapomni si: pri zapisu dveh priimkov, imena in vzdevka ali dvojnega imena uporabljamo nestični vezaj.

PAZI!

Danes pri pisanju vse pogosteje uporabljamo računalnik. Pomembno je, da vemo, kje na tipkovnici najdemo vezaj in pomišljaj (daljšo črtico). Vezej dobimo, če pritisnemo tipko z narisano črtico, po navadi je desno od tipke za piko. Pomišljaj zapišemo na različne načine, to pa je odvisno od vrste tipkovnice in operacijskega sistema. Po navadi tipke za pomišljaj sploh ne potrebujemo, ker ga orodje Microsoft Word zapiše kar sam. Poskusi zapisati besedo, presledek, vezaj, presledek in še eno besedo. Kaj se zgodi, ko pišeš naprej? Word bo vezaj sam popravil v pomišljaj. Kdaj je lahko to tudi v napoto? Kot smo videli prej, v določenih primerih uporabljamo nestični vezaj, to pomeni, da ga na levi in desni strani ločimo s presledkoma. Ko bomo takšno ime zapisali v Wordu, bo vezaj avtomatično spremenjen v pomišljaj, zato moramo to ročno popraviti.

VAJE

Popravi napake v zapisu tvorjenk.

Kje je več C vitamina, v pomarančah ali limonah?

Na zabavo je povabila veliko šest in sedemletnikov.

Predstava bo v soboto v ljubljanskem KUDu.

Mi lahko podaš TV spored?

Mama in oče jutri praznujeta 50letnico poroke.

Sosedovi mami je ime Mojca Kovač-Čibej.

Stric dela v veliki pisarni v 10 nadstropni stolpnici.

Pri nakupu ne plačamo DDVja.

Ko smo na soncu, dobimo veliko vitamina-D.